संस्कृत

ग्र. नं. ४७

८

धर्मशास्त्र

स्त्रीवपनविधिः

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1)

श्रीगणेशायनमः ॥ अथस्त्रीवपनविधिप्रारंभः ॥ सकेशाविधवायाः वपनविधिः ॥
उक्तंचतीर्थार्णवेत्रिस्थलीसेतौमार्कंडेययुधिष्ठिरः ॥ मृतावेबांधवाः सर्वेसुहृदः श्वशुरा
दयः ब्राह्मणक्षत्रियाविप्राः शूद्राद्याश्चातकामोधः ॥ सर्वेवितन्वानेयुस्तेतेषांस्त्रि
भिः कथंचरेनू कृच्छः ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविट्शांस्त्रीणांवपनमिष्यते ॥ शूद्राणांमंसजा
द्यानांस्त्रीणांचवपनंभवेत् । इति । अज्ञातयौवनानांचतत्कालेवपनंनहि । तत्का
लेभर्तृमरणकालेइति । तत्रादौस्नान[illegible]भिः स्त्रीभिर्भर्तृमरणेप्रेतसमीपेसद्यो
दिवावारात्रौवावेणीग्रंथिविमोकपूर्व[illegible]स्नानंसंपाद्याद्रैः केशैः कपालकुंकु
मादिपरिमज्यकुंचुकीविदार्यमांगल्यतंतुत्रोटकंकृत्वासर्वाणिमुक्ताद्याभरणानि
प्रभंज्यनखवर्जितव । पिनैः केशैः सहतत्सर्वंभर्तुः प्रेतभालेसंयोज्यप्रेतेनसहद
हेत् । ततः आशौचवस्यातयायावर्षदर्शानिपिंडमेलनंभवेत् ॥ तावत्सयतावसेदि

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

लि।ततःतिलहवनादिप्रायश्चित्तंसंपाद्यपंचगव्यप्राशनपूर्वकंस्वज्ञातिविहितध
(1A) र्माद्याचरणंकार्यमिति॥दूरस्थिताभिनारीभिः॥बालिकाभिश्चकेशाव॥कथंका
यवदस्वाद्यस्वधर्मपरिरक्ष्ये॥कृच्छ्रः॥अज्ञातयौवनाभिश्चऋतौश्चानंतरंपितुः॥
वाभ्रातुराज्ञांसंपाद्यततःसर्वंसमाचरेत्॥दूरस्थिताभिःस्त्रीभिः।तत्कालेभर्तुश्रवण
ग कालेवावपनादिविधिःसंपादनीयपुंवत्स्याः पुत्रेणश्राद्धादिकर्तव्यं।पुत्रवत्स्याःश्राद्धंनिषेधात्।
तदस्तनिधौतीर्थकर्तव्यमितिकेचित्॥तथाबालिकाभिःस्त्रीभिः॥ऋतौश्चानंतरंपितुर्भ्रा
तुश्चवाज्ञांगृहीत्वा॥तीर्थनद्यांसंगमेवा [illegible] देवखातके॥देवखातकेपुष्करिण्यादौ॥ग्रा
माद्बहिःशिवगृहेकेशानांवपनंचरेत्॥त [illegible] द्वृष्णीग्रंथीविमोदिपूर्ववत्सर्वंसंपाद्यवापिता
न्केशान्सौभाग्यचिन्हैःसहदेहद्वारवाताय [illegible] जले [illegible] द्वास्नानमाचरेत्॥आचम्यमयाभ
र्तुमरणादारभ्याद्ययावत्स्वेच्छालापनविहरणभक्षणकेशादिसौभाग्यचिन्हधारणजनित
सकलदोषक्षयार्थंब्राह्मणायगोदानंसुवर्णदानाद्यमुकप्रत्याम्नायप्रायश्चित्तपूर्वकंभर्तुः
पार्वणश्राद्धंकरिष्ये॥इतिसंकल्प्य॥प्रायश्चित्तंकृत्वाश्राद्धंकुर्यात्॥तच्चैर्थेपिंडार्थमास्त
मंतर्भेदद्यात्तिषु [illegible] जलेषुच॥पाद्यार्घ्यादिप्रदातव्यंसकल्प्यद्विजभोजनं॥तांबूलदक्षिणा

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(2)

घ्यंचसंकल्पेनसमाचरेत्॥ सक्तूनापिष्टकेनापिफलमूलादिकेनैववा॥ पिंडान्दर्भेषुदा
तव्याप्सुजयेद्विसृजेज्जले॥ ततःपश्चात्पुनःस्नानंशुभ्रवस्त्रप्रधारयेत्॥ सचेलंतद्दिनेरथा
लत्तकंत्रिदिनंचरेत्॥ चतुर्थेन्हिपुनःस्नात्वापंचगव्यंपिबेच्छुचिः॥ तच्चेत्थं॥ पिंडाकुत्रा
सनंपरिकल्पयामित्यादिदिनेषुसर्वंसमापयेदिति॥ आज्ञातयौवनायाभर्तुर्मृतेस्वगोत्रापि
तृगोत्रश्चवाकोपिनास्तिचेत्तयाप्रतिनिधिमासर्वमौर्ध्वदेहिकादिकृत्वा॥ कृत्तोश्चानंतरं
सर्ववपनादिप्रतिसंवत्सरादिस्वयमेवकुर्यादिति॥ तथाचसन्यस्तेभर्तरिमृतेनास्तिलिंग
तेवालस्मिंकालेस्त्रियासुतेनचवपनादिपूर्वंतत्संपादयेत्॥ भालसंयोजमनादिनेनसहखनना
दिचनास्ति॥ तत्रायंविधयः॥ स्वधर्मसंरक्षणार्थंमात्रेणचमात्रपुत्रस्यास्त्रियश्चान्येषांभ्रातृपि
तृव्यादिनामात्रेणोच्चारादिकिमपिनास्ति॥ तिकेचित्॥ और्ध्वदेहिकावयवपिंडतिलांजल्यादिकिमपि
नास्तिकिंतर्हिसन्यस्तस्यापिपितुमरणादिनारभ्यएकादशादिनपर्यंतंब्रह्मीभूतस्यपितुःस्वरूपि
पीत्रपाकग्रामशिलांसमाधिरूढामाश्वस्थंतुलसीवाकेशवादिभिश्चतुर्विंशतिनामभितुलसीद
लैरर्चयेत्॥ ततःएकादशेहद्वादशेवाह्निनारायणबलिंसंपाद्ययतिभोजनंब्राह्मणभोजनंचकुर्यादि
ति॥ किंचितुपितृपार्वणविधिनाऊनमासिकादिप्रथमाब्दिकप्रतिसांवत्सरमहालयादितीर्थश्राद्ध
षण्णवत्यादिदर्शश्राद्धादिश्यथाविधिसंपादनीयंपरंत्वेतिवदंति॥ [illegible] इति॥

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

पतितस्यापि भर्तुः स्त्रिया मरणकाले वपनादि सर्वं पूर्ववत् संपादनीयं भालसंयोजनादि नास्ति।
(2A) तथैव पुत्रकर्तृकवापनादिकादिविषयोप्यस्ति। भ्रातृव्यपितृव्यादीनां सूतकादिकमपि नास्ति।
और्ध्वदेहिकं तु वित्तनाम्नावयववपिंडादि सर्वं यथाविधि कर्तव्यं। सन्यस्तस्य पितुः श्राद्धतर्पणादिक
माचरेत्। इति केचित्। केचितु केवलब्राह्मणभोजनं तूष्णीं कर्तव्यमिति। पतितस्य किंचिदपि नास्ति
ति वदंति। दूरगतस्य मृतश्रवणे स्त्रिया पुत्रेण च तत्काले वपनादि सर्वकार्यं संस्कृतस्यासंस्कृतस्य वा अ
नाकर्णयितु दूरगतस्य तु द्वादशवर्षपर्यंतं प्रतीक्षां कृत्वा त्रयोदशेब्दे कुशपत्रेन दाहादि। तिरिक्तो विहिते
और्ध्वदेहिकयुक्तकालतिथौ स्त्रिया सुतेन ग्रामाद्बहिः शिवालये श्मशाने वा जलपूर्णं मृत्कुंभं चोत्तरनाम
गोत्रोच्चारणं कृत्वा मृत इति त्रिवारमुच्चार्य त्रि... दक्षिणहस्तेन दर्भेण तं चबुके संताड्य पालात्रीन्प्र
तिकृत्तिं वा कुर्यात्। तदानीमेव स्त्रिया सुतेन च पूर्ववत् सर्वं वपनाद्यौर्ध्वदेहिकं संपादयेत्।। स तु पुनः। प्रा
प्तश्चेत्तदा देवालयादौ तदंगं नवनीतेन अभ्यंज्य गंगाप्रसवविधिस्नानावलिद्यावत्त्र्यब्दप्रायश्चित्तं कारयि
त्वा पंचदशसंस्कारसिध्यर्थं प्रायश्चित्तपूर्वकं ... व्याहृत्याज्येन द्वादशाष्टचतुर्वा वरदानपूर्वकं होमं
संपाद्य गृहमानयेत् तत्र कृतवपनस्त्रिया कृतकंचुक्यादिशुभाभरणभूषितया सह गणेशं संपूज्य पुण्याहं
वाचयित्वा पुनर्मांगल्यसूत्रबंधनपूर्वकं तत्संस्कृतगृह्याग्नेः पुनः संधानपूर्वकामहद्भूतशांतिं कुर्यात्। ए
वमेव घटस्फोटादि पुनः प्राप्तविधिपर्यंतं पातित्यनंतरमपादि प्राप्ते पतितस्यापि कुर्यात्। ब्राह्मण्यां क्ष
त्रियाज्जातः सूत इत्यभिधीयते। क्षत्रिण्यां ब्राह्मणाज्जातो मागधः परिकीर्तित इत्यादयः पुष्पदोरवराद्या भि
श्रवर्णास्तेषां स्त्रीणां वापनाद्याक्षेपो नास्ति इति।। श्रीमदनंतभट्टकृते तीर्थार्णवे त्रिस्थलीसेतौ स्त्रीवपनविधिः।।
समाप्तः।। इदं पुस्तकं गोखले इत्युपनामकसदाशिवेन लिखितं।। शाके १७... रवसं० कार्तिक शु० १ नंदिनीसं०त:।

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com